

RITOÓKNÉ SZALAY ÁGNES

JUHÁSZ LÁSZLÓ ÉS A *BIBLIOTHECA*

FILO
LÓGIA
É
S
LÓGIA
TEXTÓ
A RÉGI MAGYAR IRODALOMBAN

Az újkori latin filológia legeredményesebb magyar vállalkozása kétségtelenül Juhász László nevéhez fűződik. A *Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum* (BSMRAe) című sorozatban, a M. Kir. Egyetemi Nyomda és utóbb a lipcsei Teubner közös kiadásában 1930 és 1945 között 39 kötet jelent meg. Ezek a 12. századi szerzőktől kezdve leginkább 15–16. századi latin művek kritikai kiadását tartalmazzák. A sorozat idézettsége ma már követhetetlenül nagy. Ez egyaránt köszönhető az így hozzáférhetővé tett szövegek keresettségének és a többnyire kifogástalan szövegkiadói gyakorlatnak. Megszokott mozdulattal vesszük le a polcról a Bonfini-kiadást, hogy a talán leghivatkozottabb művet említsem. Ugyanakkor Juhász László vállalkozása, létrejöttének körülményei, fönmaradása, majd abbamaradása mindmáig meglehetősen ismeretlen. A következőkben csak kísérletet teszek arra, hogy egy majdani földolgozás alapjaihoz segítséget nyújtsak.

Vannak még közöttünk olyanok, akik a sorozat névadóját, Juhász Lászlót személyesen ismerték. Őket faggattam először. Jellemzően nem a kiadványokról beszéltek, mert azokat mindenki ismeri és használja, hanem valamilyen vele kapcsolatos, emlékezetre való dolgot említettek. Kiváló kézirat-olvasási képességét például, hogy a kódexeket fejfelé is tudta olvasni. Sokáig nem értettem, hogy miért kerülhet kutató és a kutatás tárgya ilyen sajátos helyzetbe. (Utóbb a kérdés megoldódott.) Más forrásom elmesélte azt az elmés szerkezetet, amelyet magának szerkesztett azért, hogy a munkájának nyugalmat biztosítson. Történész körökben derűvel emlegették, hogy az Aranybulla szövegének javítása során azt mondta volna: „Olyan szöveget kaptok, hogy rá se fogtok ismerni.” Az unokaöccsök példás rendben sorakozó ceruzáira emlékeztek. Azt meg az öt látogatóktól tudom, hogy hozzá csak oldalazva lehetett bejutni, azért, mert a kiadványokat egymaga terjesztette és tárolta is. Valamennyi történet a tudós portréjának más-más oldalát mutatta. De egy közös vonást mindegyik emlékező hozzátett még, azt, hogy a *Bibliothecát* támogatás nélkül, egymaga tartotta fenn.

Közelebb visz a *Bibliotheca* működtetésének megértéséhez az a néhány levél, amely kollégáinak hagyatékából közkönyvtárainkban található. Munkamódszeréről leghívebben az a négy csomó, inkább csak csomócska, iromány tanúskodik, amelyet az Egyetemi Könyvtár őriz.¹ Oda a családjától került 1971–1972-ben Kardos Tibor közbenjárására. Ez leginkább Janus Pannonius műveinek kiadására vonatkozó előmunkálatait tartalmazza. A költő halálának ötszázadik évfordulóján ismét fölmerült a kiadás terve, ehhez kívánta

¹ Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtára, Kézirattár, H 287 (a továbbiakban: EK).

volna Kardos Juhász anyagát is hasznosítani. A kiadás munkálatai ugyan abbamaradtak, de utóbb Csapodi Csaba,² majd a Mayer–Török szerzőpáros³ mégis föl tudta használni a szövegahagyomány, illetve a valóban megjelenő új kiadás számára – illő hivatkozással – az ott rejlő ismereteket. A következőkben sokat hivatkozom én is erre a néhány kötegre, nem a Janus-gyűjtésre, hanem a cédulák hátán található információkra. A takarékos Juhász László ugyanis minden, akár tenyérnyinél is kisebb cédulát utóbb hasznosított, gondosan félbe vagy négyrétre vágva a nagyobb lapokat. Oklevél- és levélfogalmazványok, hivatalos iratok vagy föl nem használt menzajegyek segítségével így rekonstruálni lehet a tudós életpályáját és munkamódszerét is. Valóban rekonstruálni, mert az így felaprított cédulák sokszor igen távolra kerültek egymástól.⁴ Ez a visszajára fordított cédulaanyag valódi kincsesbánya azért is, mert Juhász László vélhetően igen nagy levelezésanyaga és egyéb kéziratait tartalmazó hagyatéka ma lappang, vagy az enyészete lett.

Juhász László pályájának indulását hozzáférhető adatok segítségével nem nehéz megismerni. Juhász Huszti Józseffel együtt került a szegedi egyetemre: Huszti a klasszikafilológiai katedrára, Juhász vele szembe, a hallgatók közé 1923-ban. Kettőjük pályája ettől kezdve elválaszthatatlan, bár harmonikusnak nehezen nevezhető. Huszti ekkor már kiemelkedő képviselője a Klebelsberg meghirdette nemzeti célú tudomány eszméjének. Korábbi klasszikus stúdiumait fölcserélte a hazai témájú filológiai kutatásokra. Ennek máig is hivatkozott eredménye az 1931-ben megjelent Janus Pannonius-monográfia.⁵ Hogy a korszakváltás eredményes lehet, abban mintáira, az olasz Remigio Sabbadinira és magyar kortársára, a nemzetközi hírnévre szert tett Ábel Jenőre hivatkozott.⁶ A Huszti-tanítvány Juhász számára ezzel a tér ki volt jelölve. Disszertációját latinul írta Janus epigrammáinak görög forrásairól 1928-ban.⁷ Juhász *Bibliothecájának* első kötete (az előszót 1930 karácsonyán a római Magyar Akadémián keltezte), az indító kötet Galeotto Marzio leveleinek összegyűjtött kiadása.⁸ Ábel ugyanis, amint az ismeretes, az *Analecta* végéhez egy terjedelmes, a forrásokat fölsorakoztató Galeotto-életrajzot csatolt.⁹ Juhász így a *Bibliotheca* indításával mintegy az Ábel letette tollat vette föl újra. Az első Galeotto-kiadványt azután hamarosan újabbak követték.

Hogyan jutott Juhász a forrásokhoz? Huszti 1925–1926-ban mint vendégprofesszor volt Rómában. Szorgalmas könyvtárlátogatásairól jegyzeteinek megmaradt töredéke

² CSAPODI Csaba, *A Janus Pannonius szövegahagyomány*, Bp., Akadémiai, 1981 (Humanizmus és Reformáció, 10), 102.

³ IANI PANNONII *Opera quae manserunt omnia, Vol. I, Epigrammata, Fasc. I, Textus*, ed. I. MAYER, similia add. L. TÖRÖK, Bp., Balassi, 2006, 33.

⁴ A családtól a hagyatéktételek jegyzékkel került ugyan az Egyetemi Könyvtárba, de a cédulatömeg nincs lapszámozva. Hivatkozás így a pontos lelőhelyre nem lehetséges.

⁵ HUSZTI József, *Janus Pannonius*, Pécs, 1931.

⁶ *Uo.*, V–VI.

⁷ JUHÁSZ László, *De Iano Pannonio interprete Graecorum*, Szeged, 1928 (Diss. Sodalium sem. Phil. Univ. Litt. Hung. Franc.-Jos., N. S., 1).

⁸ MARTIUS GALEOTTUS Narniensis, *Epistolae*, ed. L. JUHÁSZ, Bp.–Leipzig, 1930.

⁹ ÁBEL Jenő, *Adalékok a humanismus történetéhez Magyarországon – Analecta ad historiam renascentium in Hungaria litterarum spectantia*, Bp.–Lipsiae, 1880, 231–294.

tanúskodik.¹⁰ Anyagot gyűjtött és regisztrálta a tennivalókat. Ez utóbbiak a tanítványra, Juhász Lászlóra vártak. A már említett cédulák hátlapjairól pontosan nyomon követhetők Juhász kutatóútjai. A könyvtári kérelmek, az intézmény nevével és a dátummal, utóbb üres hátlapjukkal fölhasználható felületté váltak. Így tudjuk, hogy 1928-ban, amint summa cum laude megvédte disszertációját, tüstént Itáliába ment. 1929-ben ismét Rómában és Firenzében járt. Ez év decemberében Huszti utasítására megkereste Zágrábban Ferdinand Šišić professzort, a jeles horvát történészt, hogy tőle Janus szlavón bánágáról érdeklődjék. Ugyanekkor átkutatta a remetei templomát, mert ott állítólag megtalálták Janus ideiglenes sírját. Ennek Juhász nem akadt nyomára. 1930-ban ismét Rómában volt, majd innen ment Modenába. Júliusban Bécsben kutatott, innen további útjai: Drezda, Lipcse, München. Decemberben ismét Róma. 1931-ben megint Bécs, és valamikor Prágában is járt. A kollacionált kódexekről készült gondos följegyzései tanúsítják, hogy járt Seitenstettenben, Stuttgartban, Párizsban, Milanóban, Ferrarában, Peruggiában, Bresciában, Veronában és Velencében is. Az utak mind a tanulmányi szünetidőre estek, mert tanársegédként ugyancsak meg volt terhelve az adminisztrációval is. Munkaintenzitásának jellemzéséül idézem 1930. július 7-én Husztinak írt levelét nem egészen egy hétnyi kutatómunkájáról. „A Janus-kéziratok kollációjával már csaknem készen vagyok. A Pro Ctesiphonte-t is át fogom olvasni. Az V. László előtt tartott beszédet is átjavítom. A Dudics lev.[-hez] nagyon gyűlik az anyag. Az Eranemosnak nincs meg a kézirata.” Tehát a Janus-kéziratok gyűjtése és kollacionálása mellett már Dudith és Vitéz kiadásán is dolgozott. Amit érdekesnek talált, arról fényképmásolatokat készíttetett. Ezeket részben Huszti részére, majd a professzor halála (1954) után az özvegytől saját hasznára kérte vissza. E kódex-fényképmásolatok között van ún. tükörírásos is. Akár fotótechnikai okból, akár a további reprodukálás megakadályozására születtek is ezek a fölvételek, olvasásuk semmiképpen nem problémamentes. Azt hiszem, hogy az említett „főjjel lefelé való olvasás” tudományának legendája is itt gyökerezik. Utazásait rendszeresen támogatta a Husztitól kapott ajánlólevél, és az, hogy Rómában a Magyar Akadémián, Bécsben pedig a Magyar Intézetben lakhatott.¹¹

Arról, hogy hogyan dolgozott, itt most két novellisztikus történet következik. Az egyik eset. Andreas Pannonius 15. századi karthauzi szerzetes két királytükörnek nevezhető művét már 1886-ban kiadta Fraknoi Vilmos. Mazzatinti katalógusából pedig már 1897-től ismert lehetett a szerzőnek más műve, a *Cantica Canticorum*ra írt kommentárja, amelynek kézirata a calabriai Monteleonében, a Capiálbi család könyvtárában rejtőzött. Huszti kérésére 1926-ban két római ösztöndíjas régész meg is győződött a kódex folyamatos őrzési helyéről. Ezek után küldte Huszti Juhászt, hogy a szövegről másolatot készítsen. Juhász nem nyert bebocsátást a magánkönyvtárba 1927-ben. A következő évben „megfelelőnek gondolt előkészítés után [...] különböző ajánlólevelekkel fölszerelten” – írja Huszti – indult újra, hogy láthassa a kódexet. Egy ilyen ajánlólevél fönmaradt. A „Partito Nazionale Fascista. Istituto Nazionale Fascista di Cultura” levélpapírján kéri

¹⁰ MTA Könyvtára, Kézirtár, Ms 4206.

¹¹ Az adatokat az EK H 287 kötegeiből vettem. A szétvágott papírlapokat több helyről mozaikszerűen kell összerakni. Janus állítólagos sírjáról a remetei templomban HUSZTI, *i. m.*, 408.

1928. június 15-én Szegedről prof. Giancola az időközben Monteleone nevét Vibo Valentia-ra változtatott városban lévő barátját, prof. Capocasalét, hogy minden módon tegye lehetővé Juhász számára a kódexhez jutást.¹² Ám Conte Capialbi hajthatatlan volt! Huszti nem nyugodott bele a kudarchba, és a kérés felszínén tartását a római Magyar Akadémia igazgatójára, Koltay-Kastner Jenőre bízta. Az Andreas Pannonius-ügyben azután látszólag tíz év szünet következett. 1938 nyarán Imrédy Béla magyar miniszterelnök hivatalos látogatásra Rómába érkezett. Fogadásán Ciano olasz külügyminiszter átnyújtott neki egy díszes faládát, Mussolini ajándékát. A nagykövet se és a miniszterelnök se tudta, hogy mit is kellene megköszönniük. Az ügy föltételezhető ismerője, Koltay-Kastner nyári szabadságát töltötte itthon. Az Akadémia titkára vidéken volt éppen, de őt hazatelefonálták. Tóth László ezután bravúrosan megoldotta a kérdést. Őt ugyanis már korábban értesítette a barátja, a pécsi olasz lektor, hogy Calabriában rostokol valami Andreas Pannonius-kézirat miatt. Imrédy ezután „con perfetta cognizione di causa” köszönhette meg a Ducénak a magyar nemzetnek címzett ajándékot. Hazatérve pedig örökletétként a Nemzeti Múzeum Széchényi Könyvtárában helyezte el,¹³ ahol ma is található Cod. Lat. 443. szám alatt. Most már csak a szöveg földolgozása volt hátra, ennek ismeretetésére itt és most nincsen hely. Csak remélhetjük, hogy a százéves évfordulóra, 2026-ra rendelkezésre áll majd a szövegkiadás is Bene Sándor és munkatársai buzgólkodása folytán.

A másik história. Korábban Csontos nem pontos lelőhely-közlése miatt hiába kerestek Firenzében a Laurenzianában egy kódexet, belső kötéstábláján egy Janus Pannonius-ra vonatkozó irománnyal. Juhásznak sikerült azonosítania a kódexet, csak hogy azt időközben újrakötötték. Csak remélni lehetett, hogy a régi lap az új kötésen belül rejtetik. Juhász megkérte hát a Laurenziana könyvtárosait, hogy a kedvéért bontsák föl az új kötést. A custosoknak jól jött, hogy a merész ötletet elháríthatták azzal, hogy a főigazgató tartós távolléte miatt erre nem kerülhet sor. Juhász válasza: „Megvárom.” Este (mindig este írta a leveleit) azután beszámolt Husztinak a nap eseményeiről.¹⁴ Az eset 1929 augusztusában történt. Huszti Janus-monográfiájában 1931-ben az üggyel kapcsolatban ezt olvassuk: „A kódex egyik (hátsó) táblájába beragasztott védőlapnak a leáztatása, amelyre Enrico Rostagno könyvtárigazgató lekötélező szívességgel adott engedélyt – sajnos – nem járt eredménnyel.”¹⁵

1930-ban, a már említett Galeotto-levelezéssel Juhász megindította a *Bibliotheca* sorozatot. Ezen „Excudebatur in Typographia Juntina, Leonis S. Olschki Florentiae” olvasható. A belső címlapon „Kir. magyar Egyetemi Nyomda” és a bolognai Messagerie Italiane áll. Az utóbbit a későbbi köteteken fölváltja a lipcsei Teubner. Már az első kötetben látható a címlapon egy kis gyűrűszerű embléma, amely azután ott is marad 1934-ig.

¹² Kettévágva, a hátulja került fölhasználásra az EK iratcsomóban.

¹³ HUSZTI József, *Andreas Pannoniusnak egy ismeretlen kézirat munkájáról*, MKsz, 36(1929), 137–138; Uő, *Andreae Pannonii Expositio super Cantica Canticorum*, MKsz, 63(1939), 97–104; TÓTH László, *Emlékszünet*, Győr, 2010, 116–120, Imrédy Béla látogatásáról Rómában és az Andreas Pannonius-kódexről.

¹⁴ A Husztinak szóló levél fogalmazványa több darabban az EK-ban lévő hagyatékban.

¹⁵ HUSZTI, *Janus*, i. m., 371.

Ez talán a J és L betűk kombinációja, alatta szalagon: B.M. (fölötte) S.R.Q.AE, azaz nem az utóbb használatossá vált rövidítés. A rajzos betűkapcsolat nagyon emlékeztet az Egyetemi Nyomda 18. századi mintalapjára. Ez látható a nyomda történetét földolgozó monográfiában.¹⁶ A könyv egyik szerzője Iványi Béla éppen a megjelenés évében, 1927-ben nyert kinevezést a szegedi egyetemre. Csak utalok itt arra, hogy Juhász kedvelte a bibliofil kiadványokat. A homéroszi *Békaegérharc* fordítását is így jelentette meg Budai György illusztrációival 1927-ben.

Az első évben megjelent különböző kötetek első ismertetője Huszti József volt. Idézem: „A sorozatot Juhász László indította meg, ő maga szerkeszti, az eddigi füzeteket ő maga adta ki. [...] megemlíthetem azt is, hogy a költségeket Juhász egymaga viseli. Ha még hozzáteszem, hogy [...] a bátor fiatal tudós állásnélküli, vagyontalan középiskolai tanár, aki tudományos kiadványainak költségeit óraadással próbálja előteremteni, akkor a jelen munka genezisést némileg megvilágítottam. Lehet, hogy a túlárado áldozatkészség, szinte lázas munkakedv és fiatalos lendület a kedvezőtlen viszonyok között előbb-utóbb megtorpan, lehet, hogy Juhász ezt a maga diktálta iramot nem fogja mindvégig bírni, [...] de mégis kötelessége a referensnek arra a figyelmet felhívni, hogy a mai kétségbeejtő helyzetben is vannak az élet margójára szorult ifjak között olyanok, akikben fanatizmusig fokozódó idealizmus, tudományszeretet és törhetetlen akaraterő lobog.”¹⁷

Az akaraterő valóban lobogott, hiszen a sorozatnak még csak az elején járunk, és 1932-ben már Anonymus *Gestájának* kritikai kiadását jelentette meg. Ez volt az első darabja annak a nagy ívű tervnek, amely a magyar történetírás latin nyelvű forrásait vette volna sorra. Erre a kiadványra a történészek is fölfigyeltek. Konrad Helbig azonnal méltatta a teljesítményt, bár túlságosan is filológus munkájának tartotta, azért, mert a kifogástalan szövegen túl nem segíti az olvasót további információkkal.¹⁸

A következő évben, 1933-ban Waldapfel Imre már 11 kötetet recenzeál. Közöttük olyanokat is, amelyeknek kiadására Juhásznak sikerült külföldi filológusokat is megnyerni. Idézzük Waldapfelt: „Kritikai kiadásokat készít elő, a kézirati hagyomány, s az itt sokszor kézirat helyébe lépő egykorú vagy közel egykorú kiadások lehető teljes számbavételével. Ezáltal Ábel Jenőnek már 1880-ban megfogalmazott elveit segíti teljes diadalra, a klasszikusoknál magától értetődő, újabb emlékeknél még ma sem mindig méltatott szövegkritikai szempontok érvényesítésével. Valami sok Ábel Jenő óta sem történt ezen a téren, külföldön sem. Ezért üdvözljük kettős örömmel már magát aényt is, hogy magyar filológusnak sikerült egyfelől nemzetközi összefogást hozni létre annak az ügynek a szolgálatára, mely közös ügye mindenkinek, aki az európai nemzeti műveltségek kialakulásával foglalkozik, s e nemzeti műveltségek európai öntudatának történeti igazságát keresi és átéli, másfelől sikerült a sorozatot a filológiai könyvkiadás egyik

¹⁶ IVÁNYI Béla, GÁRDONYI Albert, CZAKÓ Elemér, *A királyi Magyar Egyetemi Nyomda története, 1577–1927*, Bp., 1927.

¹⁷ Száz, 66(1932), 226–228.

¹⁸ *Uo.*, 416–420.

legelőkelőbb nemzetközi tényezőjének égisze alá helyezni. Ugyanis a *Bibliotheca* címlapján már 1932 óta B. G. Teubner szerepel mint kiadó.”¹⁹

Az egyszemélyes terjesztő közben már a tengeren túlra is eljuttatta kiadványait. 1935-ben a chicagói egyetem folyóirata, a *Classical Philology* a beérkezett könyvek között regisztrálja az Istvánffy *Carmina* kiadást. Ugyanott B. L. Ullman – a később híressé vált Coluccio Salutati-kutató és -kiadó – már tíz kötetről referál elismeréssel. Bemutatja a latin szövegek kiadásának „energetic promotor”-ját úgy is, mit az Academia Humanistica alapítóját.²⁰ Az intézményt akár virtuálisnak is tekinthetnénk, úgy, ahogyan azt Waldapfel Imre recenziójában láttuk. Az azonban a valóságban is létezett, ha másutt nem, Juhász László tervei között. 1942-ben Marót Károly szegedi professzor képet kívánt készíteni a magyar klasszika-filológia helyzetéről, belefoglalva ebbe a középlelatin stúdiumokat is. Juhásztól is kért beszámolót. Ennek alapján a következőket írta, miután röviden ismertette az eddig megjelent szerzőket és különféle nációjú kiadóikat: „Juhász tehát rájött arra, hogy addig nem lehet igazán humanizmus-kutatásról beszélni, amíg a humanisták műveinek jó kiadásai közkézen nem forognak. Célkitűzésénél abból az elvből indult ki, hogy a humanizmus-kutatás nem történhetik másként, mint amilyen a különböző nemzetiségű humanisták egymás közötti érintkezése volt, vagyis internacionálisan. A cél érdekében a földön élő összes humanizmus-kutatót egy táborba igyekszik egyesíteni, mert – véleménye szerint – csak úgy és akkor lehet a kutatás minél nagyobb intenzitását és eredményességét biztosítani, ha egymás munkásságáról tudnak, és egymást munkájukban segíthetik és támogathatják. 1934-ben tehát hozzáfogott a humanista akadémiák mintájára egy társaságnak, az Academia Humanisticának a megszervezéséhez, melynek jelenleg mintegy 340 tagja van, amelyben képviselve vannak a humanizmus-kutatók Uppsalától Algerig és Chicagótól Bukarestig. Kétségtelennek látszik, hogy Juhász munkássága – tekintve a nagyra méretezett programot – még csak most van kialakulóban. Ha ezt az ütemet – a háborús nehézségek ellenére is – folytatni tudja, a humanizmus-kutatást olyan szervezettel látja majd el, mellyel a szellemtudományok közül csak kevesen dicsekednek.”²¹ Juhász Marótnak mellékelte egy kinyomtatott tagnévsort is, amely talán korábbi állapotot tükröz, itt még csak 240 tagot számol a „Sodales Academiae Humanisticae”. Szerepelnek itt a nagykönyvtárak vezetői, a bécsi Ankiewicz von Kleehoventől a vaticani Nogaraig valamennyien – hiszen ők teszik lehetővé a kutatást; valamennyi neves klasszikus filológus professzor – hiszen ők a reménybeli humanizmus-kutatók; és azok is, akik már bizonyítottak ezen a téren. Hogy ezek kaphattak is valamilyen csatlakozásra fölhívást, arra bizonyíték Ullman idézett recenziója. A „sodales” között vannak, akiket Juhász külföldi útja során ismert meg, és be is szervezett a sorozatba.²² Ilyen lehet a Celtis-kiadó müncheni Felicitas Pindter vagy a későbbi neves humanizmus-kutató: Alessandro Perosa. Pierre Costilra 1935-ben megjelent Dudith-mono-

¹⁹ EphK, 57(1933), 238–241.

²⁰ *Classical Philology*, 32(1937), 178–179.

²¹ Marót fogalmazványa Juhász Lászlóról és a *Bibliothecáról*: MTA Könyvtára, Kézirattár, Ms 5209/1069a. Uő, *A klasszika-filológia mai állása Magyarországon*, Szellem és Élet, 6(1943), 60–61.

²² MTAKK, Ms 5209/1069c. A Sodales Academiae Humanisticae névsorát tartalmazó nyomtatvány.

gráfiája miatt figyelt föl Juhász. Kapcsolatba is lépett vele, mert, amint láttuk, már 1930-ban tervezte a Dudith-levelek kiadását. Most a föladattal Costilt kereste meg, és valami-féle biztatást is kaphatott, mert hamarosan hirdette a kötet megjelenését. Levelezésük utóbb megszakadt, a kiadványból sem lett semmi, pedig a caeni professzor 1970-ig élt.²³ Itt kell megjegyezni, hogy hirdetésül a megjelent kiadványok borítóját használta. Ezen az „apparebit”, „apparebunt” szerzők listája egyre gyarapodott, tükrözve ezzel Juhász rendíthetetlen bizalmát és optimizmusát, azt, amely az Academia Humanisticát is létrehozta.

Optimizmusra és magabiztosságra okot adott, hogy időközben, 1936–1941-ig megjelent legnagyobb vállalkozása, Bonfini történeti munkája négy kötetben. Ez az egyetlen kiadványa, amelyhez némi anyagi támogatást kapott az Egyetem filológiai szemináriumától. Két professzor, Fögel József és Iványi Béla járhattak el az ügyben. Nevük szerepel a címlapokon Juhász neve alatt mint a sorozat szerkesztésében „moderantibus” és mint a szöveg kiadói is. Ettől kezdve tűnik el a kiadványokról a gyűrűs embléma. Amint az sejthető, az eddig egyszemélyes vállalkozás nem viselte sokáig a társakat. A további kiadványokon a moderatorok neve nem szerepel a címlapon, és Juhász Marótnak azt írta, hogy az Academia ügye is az ő rosszindulatuk miatt akadt el.²⁴

Juhász a források távolléte miatt 1942-ben ott akarta hagyni Szegedet. Július 29-én Hóman Bálintnak írt, és kérte, hogy helyezze el őt a Széchényi Könyvtár Kézirattárába. Hóman ekkor már nem volt miniszter, éppen ettől a hónaptól betegsége miatt megvált a tárcától. Postafordultával Balatonfüredről válaszolt: „megkísérlem a dolgot kedvezően elintézni”. Ez a levél augusztus 6-án kelt. Tíz nap múlva Juhász Fitz Józsefnek, a Széchényi Könyvtár főigazgatójának azt írta, hogy lemond a Budapestre kerülésről, mert – idézem – „a IX.2. fizetési osztály jövedelméből: havi 288/86 P. alig tudnék félretenni a kinyomtatandó könyvek költségére, míg Szegeden mintegy 200 pengőt tudok erre a célra félretenni”.²⁵ Szegeden ezekben az években óraadó, majd rendes tanár volt a Horthy kollégiumban. Anyagilag nehéz helyzetben volt, mert a Bonfini-kötetek nyomdaköltsége még mindig terhelte. Ekkoriban minden levelében szó van a nála fölgyűlt, kiadásra váró kéziratokról. Mindegyikkel maga foglalkozott, a nyomdai korrektúrázást is maga végezte.

A háborús évek alatt még megjelent néhány kiváló kötet. A legjelentősebb talán Potuček Hassenstein-levelezése 1946-ban. A korszak kiadványainak recenzióját Gerézdi Rabántól olvassuk 1947-ben: „Hazai latin nyelvű irodalmunk [földolgozásának] legnagyobb akadálya, hogy egyrészt még ma is hiányzik ennek a hatalmas anyagnak teljes számbavétele, másrészt hiányzik a legfontosabb, nélkülözhetetlen szövegek megbízható, kritikai kiadása. [...] Okát két tényezőben jelölhetjük meg. Az egyik az, hogy az első világháború utáni tudósnevezések zöme csupán a mutatósabb, feldolgozó munkára vállalkozott, a kész, publikált anyagot rendszerezte, – és sokszor lenézte azokat, akiknek szorgalmas, szürke munkája nélkül meg sem mozdulhatott volna. A másik ok pedig az, hogy ha akadt valaki (Juhász László példázza, hogy akadt!) erre a fáradságos, hálátlan

²³ Az adatot Sarbak Gábornak köszönöm.

²⁴ MTAKK, Ms 5209/1068.

²⁵ OSZK Kézirattár, Fond 45/308/1–3.

munkára, annak is könnyen, részvétlenséggel kellett és kell megküzdenie. Csak kevesen ismerik azt az áldozatos munkát, melyet Juhász László távol a magyar tudományos élet centrumától, Budapesttől – Szegeden végez. Elismerést nem vár, támogatást alig kap, mégis szívósan dolgozik és saját költségén jelenteti meg a magyarországi és ennek forrásvidékét és hátterét megadó európai latinság nehezen hozzáférhető fontos termékeit.”²⁶

Az ezután következő évek nem kedveztek a nemzetközi humanizmus-kutatásnak. Juhász megpróbált bejutni az átszervezés alatt álló Teleki Intézetbe. Fordulatot pályáján csak az 1953. év hozott. Az elsők között kapta meg a kandidátusi címet. 1955-ben az Akadémiától havi 400 forint ösztöndíjat kapott. Amikor ezt megszüntették, Borzsák István ajánlására „mint a Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum szerkesztőjét és főmunkatársát áldozatos tudományszervező és világviszonylatban is fontos szövegkiadói tevékenységéért” az Akadémia 2800 forint prémiumban részesítette.²⁷ Az ügyet hathatósan támogatta Trencsényi-Waldapfel Imre is. Juhász ugyanis, amint biztos helyzetben érezte magát, tüstént hozzálátott a *Bibliotheca* újraindításának. Sziciliától Lengyelorszáig megint gyűlte a jelentkező munkatársak – ez időben kelt leveleinek tanúsága szerint. Itthon fölfigyelt pl. V. Kovács Sándor Garázda Péter körüli kutatásaira. Tüstént rábízta Garázda, Báthory Miklós és Megyericsei műveinek összeszedését. „Ha e három munkát megcsinálja, rá merném bízni Vitéz Jánost, amely munka pedig igazán nagy hal lenne, és főleg nagyon fontos” – írta 1955. június 11-én este Borzsáknak.²⁸

Az igazán fontos szerzőkkel nem volt szerencséje a *Bibliothecának*. Legelsőként a Janus Pannonius-kiadás említhető. Ezt 1932-ben úgy jelenti, hogy Husztival együtt fogja kiadni. 1934–1935-ben Huszti egyedül szerepel. 1936–1938-ban ismét kettejük neve alatt, de már „Excuduntur”. A hagyaték ezt az állapotot egyáltalán nem tükrözi. 1934-től hirdeti Váradi Péter leveleit Iványi Béla kiadásában. Miután összekülönböztek, Gerézdi Rabán kapta a föladatot. Vitéz János műveivel is ő foglalkozott, amint láttuk, már 1930 óta, 1934–1935-ben hirdeti is, de 1938-ban Huszti szerepelteti. Az újrainduláskor V. Kovács Sándorral tervezi elvégeztetni ezt a munkát. Elmaradt Zsámboky leveleinek kiadása is. Ezt már 1934-ben Hans Gerstinger neve alatt hirdeti. Én 1965-ben találkoztam az öregúrral, aki akkor a munkálat közepén volt, úgy, hogy naponta egy levelet írtak le titkárnőjével, legyen az csak néhány sor vagy több lap is.

A *Bibliotheca* újraindítását valóban komolyan gondolta, mert 1954-ben már tárgyalta az Akadémiai Kiadóval is. Már negyven új munkatársa van – írja. A leningrádi Ermitage-tól Palermóig terjed a jelentkezők névsora. „A szó legszorosabb értelmében kilószámra állnak a kéziratok nálam” – írja Domanovszky Sándornak.²⁹ Nyomdába nem került egy se – a *Bibliotheca* nem támadt föl többé.

Az évtized végén a Rákóczi-confessio szövegével foglalkozott. Ötíves cikke Janus Pannonius epigrammáiról, amelyet a Filológiai Közlönynek kellett volna hoznia, „valamilyen oknál fogva most kimaradt” – írja. De akkor már egy 12–14 íves cikkét igyekszik

²⁶ Száz, 81(1947), 301–302.

²⁷ MTA Levéltára, 101. I. Nyelv és Irodalomtud. Oszt. 45/3.

²⁸ A levél Borzsák István ajándékeként nálam, mint számba jövő munkatársnál.

²⁹ MTA KK, Ms 4525/100.

elhelyezni, amit most szándékozik írni „Filológiai megjegyzések a Halotti beszédhez és az Ó-magyar Mária siralomhoz” címmel – írta 1968 februárjában Bárczi Gézának.³⁰ Filológiai működéséről ez az utolsó ismert adat.

1970-ben távozott. Egyetlen nekrológ emlékezett meg róla ugyanabban az évben V. Kovács Sándor tollából az Irodalomtörténeti Közleményekben.³¹

Juhász magányos, visszhang nélkül maradt kezdeményezése egy Academia Humanistica alapítására jóval a II. világháború után valósult meg. 1971 augusztusában Leuvenben, a neolatin stúdiumok első kongresszusán elsősorban Jozef IJsewijn kezdeményezésére fölmerült egy nemzetközi társaság létrehozásának terve. A második kongresszuson, 1973-ban Amszterdamban meg is alakult a Societas Internationalis Studiis Neolatinis Provehendis – International Association for Neo-Latin Studies (IANLS). A harmadik kongresszus Tours-ban, 1973-ban már a hivatalos státútumok alapján szerveződött.³² Ettől kezdve háromévenként más-más ország vállalja a nemzetközi kongresszus rendezését. Így került sor 2006-ban Budapestre. Magyarország ugyanis a kezdetektől részt vett Klaniczay Tibor vezetésével a társaság működésében.

A *Bibliothecát* is *Nova Series* címmel Klaniczay Tibor indította el újra 1976-ban. A Bonfini-appendix, Ransanus, Vitéz János és Dudith leveleinek kiadása Juhász László terveinek megfelelően kerültek az olvasóközönség elé. És hogy a történészekről megkívánt föladatnak is eleget tegyenek, a Thuróczy-krónikát Mályusz Elemér kommentárja kíséri. A sorozat él. A köteteket az Akadémia Irodalomtudományi Intézetének Renaissance Osztálya gondozza.

³⁰ Uo., Ms 5916/241.

³¹ ItK, 76(1970), 411–412.

³² Humanistica Lovaniensia, 26(1977), 265–277.